

svoje pravice, vsaj pečene tice ne bodo nikomur po sili v usta letele. Al salamensko čudno je to, da nekteri naši kmečki župani in tisti uradniki, ki imajo vedno s slovenskim ljudstvom opraviti, nimajo toliko poguma, da bi delali svoje spise v domačem slovenskem jeziku, ampak trpinčijo sebe in svoje ljudi le s tujim nemškim, ki ga ne znajo. Pa mi morebiti ta ali uni poreče: „v hiši, domá za pečo se lahko tako govori, al delati je drugači; jaz dobro vem, da tako bi bilo pravo, al delati je drugači; jaz dobro vem, da tako bi bilo pravo, al kaj bodo pa ta ali oni muštacasti gospod nemškutar rekli, ki jih božjast lomi, če od slovenščine le kaj slišijo“. Al, prijatli moji, proč s takim votlim strahom! kaj mar bomo res §. 19. temeljnih postav samo na papirji za parado imeli? Ali nismo tedaj tudi deloma sami krivi, da nas tare tujčeva pêta? Če je župan figa mož, ni vreden, da smo ga izvolili za „prvega možá“ v svoji občini. Ali nas ne tlači po takem lastna pêta? Če hočemo tedaj, da nam nastopijo bolji časi, moramo spoznati lastno pregreho in se poboljšati sami. Dokler bodo muštacasti gospodje videli, da sami sebe ne spoštujemo, ne bodo tudi spoštovali nas — to je, narodnih naših pravic. Ako pa se sami ne pokladamo tujčevi peti, to je, ne vklanjamo gospodstvu nemškega jezika, kjer je naš domači jezik na svojem mestu, kmalu bode boljše in vseh tožeb bode konec. M. J—r.

Jezikoslovne stvari.

Dundar in drongar.

Spisal Dav. Trstenjak.

Besedo *dundar* poznajo štirski Slovenci ob hrvatski meji, zagorski Hrvatje in pa Srbi. Zapisal jo je Belostenec in tolmačil jo v *phalanx*, *cohors*, *robur*, *exercitus*, *sacer manipulus*. Vuk pa *dundar* razlaga s *Haufen Leute*, *multitudo*, in je pri besedi postavil zvezdico, misleč, da je tujka, a krivo, ker prepričali se bodemo, da je vlastina arjan-
skih jezikov.

Dundar ravno to pomenja, kar grško: *φάλαγξ*. Izvirni pomen besede: *φάλαγξ* pa je *Block*, *Hebebaum*, *Walze*, *Rolle*, ošček za nošnjo ali nadigavanje, *φάλαγγαι* *runde Balken*, *Planken*; tudi so besedo v latinščini izrazili s *fustis*, *fustibulum*, *palica*, *drog*, ošček, taljoga. Starodavni Macedonci so 8000 tisuč vojakov na bojnem polji postavili sovražniku nasproti v podobi *falange* — *valca*, *) *drôga*, zato je obviknil pomen: *robur*, *exercitus*, *Schlachtreihe*, *Schlachtordnung*, Latini pa so množino junakov pešcev, na priliko zagvozd razrejeno, imenovali: *cuneus*, primeri Virgilijevo: „*stipatus clientum cuneis*“.

Kakor je prvotni pomen besede: *φάλαγξ*, *baculus*, *cuneus*, *fustis* itd., tako tudi besede: *dunda*, in le sansk. nam je še ta prvotni pomen ohranil: *danda*, *baculus*, *sceptrum*, Bopp stavlja za razlago koreniko: *dand*, **) *percutere*: Al v staroindijskih spisih *danda* tudi pomenja: *exercitus*, v znamenje, da so na priliko *falange*, *drôga* tudi starodavni Indi množino svojih bojakov proti sovragom postavljali.

Belostenec in Vuk pa še imata *dundo* v pomenu *stric*, gotovo per *figuram*. V staroslovanski rodbini

*) Krožna igra slovaških deklet, pri kateri kličejo: „Hoja *Dunda* hoja!“ nam je tudi ohranila besedo *Dunda* v pomenu carice, kraljice, čije znak je *dunda*, žezlo.

**) Tudi rusčina pozna: *dondat*, bit', *ferire*, *percutere* (glej *Gilferding* „O rodstvie jaz. slav. s sansk. str. 48.)

je nad *zadrugo*, kedar je oče, *batja*, umrl in najstarejši sin ni še dorastel, vladal *stric*; njegovo vladarstvo je bilo ostro, zato je imé *stric* obveljalo v pomenu ostrega moža in tudi zelišča z ostrimi bodali se velijo: *stric*, *pesji stric*, *vražji stric*, *polychantus*, primeri še: „*stric na polici*“ = *korbač*, in nemško: *Tante Birkenegger*, *brezova metlica za šibanje otrok*. *Dundo* v pomenu: *stric* je *toraj batina*, *palica*, s katero je glavar hiše mir in red delal. Primeri še srb. *dunda*, *dundača*, *velika žena*, analog. slov. imenom *čokač*, *čehak*, *penjalo* itd., *stämiger Mensch*, *Klotz* itd.

Kakor je *dundar* prestara slovenska beseda, tako tudi: *drongar* (дронгаръ). Pozná jo že cerkvenoslovenščina, in o njenem pokolenji so se prepirali nemški jezikoslovci, kakor *Gabelentz*, *Loebe*, kateri jo imajo za gotinsko, in jo izpeljujejo iz got.: *threihan*, primeri novonemšk. *dringen*, *drängen*, dalje *Diefenbach*, kateri je kazal na starokimriško *drogn*, *coetus*. Naš bistroumni *Miklošič* misli, da je beseda *drongar* prišla iz grščine k Slovanom, in da so besedo Grki dobili po Latinih, Latinih pa od Nemcev, in tudi kaže na gotinsko: *threihan*, primeri *dringen*, *drängen*. Ne gledé na to, da glasniške postave so zoper takošno razlago, tudi podoba *drongarov* govori zoper njo.

(Konec prihodnjič.)

Socijalno-politiške razprave.

Bivša pariška komuna in socijalizem.

Socijalno-politiška študija.

Spisal dr. V. Zarnik.

VII.

Linguet je že 1767. leta, kakor smo zadnjič omenili, rekel: „Glas narave odmeva v vseh srcih in oznanuje, da so vsi ljudje svobodni in popolnoma enaki rojeni. V istini se pa vsakdo, ko komaj luč tega sveta zagleda, priklene na tisti strašanski lanec, ki se „društvo“ imenuje. Podvizajo se vsakega vkovati v ta lanec z izgovorom, da bo dotičnik njega dni tudi sam član tega lanca namreč „društva“ postal. Zavežejo ga precej v dolžnosti, katerih niti ne pozna, niti jih spolniti ne more. Prekanjenost in sila ste odločili o posestvu naše zemlje. Bogatinec se nič ne sramuje, ko trdi, da ima samo on pravico misliti; on zmerom premišljuje, kako bi siromaka potlačil iz gole bojazni, da ne bi se reveži enkrat vzdignili in svojo moč na ves drug način porabili, kakor bi njemu ljubo bilo. Pravosodje, rečejo pravniki, je neprenéhana volja vsakemu svoje dati. Pa siromak nima nič družega kot svoje siromaštvo. Kaj mu pomagajo potem vsi zakoni tega sveta? Postave ne ščitijo nič družega kot bogastvo proti napadom siromaštva. Ostrost postav je ravno najbolj naperena proti tistim, ki bi njihovega štita najbolj potrebovali. Postave si bogatinci dajejo in krojijo na svojo korist; postave so le od njih sezidane trdnjave v sredini njihovih sovražnikov (to je, revežev). Nekdaj se je revež imenoval „suženj“ ali „rob“, dandanes se imenuje „družinčec“. Po mestih in na kmetih je vse polno tega mnogoštevilnega, koristnega in pridnega „družinčeta“, ki nam je tudi pod imenom „delavec“ znan. Ti ljudje hodijo okoli slabo oblečeni in se nikdar ne vdeležujejo vžitka izvirajočega iz obilnosti in iz bogatstva, kar bi jim zavoljo dela in truda najbolj pripadalo. Čemu jim je svoboda in kakošen prid vlečejo siromaki od nje? K večemu večni strah, da ne bi enkrat lakote umrli. Sužnja, ako tudi dela nima, njegov gospodar živi. Kaj če pa svoboden delavec začeti, ako nima dela, ali ako več delati ne more? Kdo se za-nj briga? Kdo kaj

Jezikoslovne stvari.

Dundar in drongar.

Spisal Dav. Trstenjak.

(Konec.)

Poslušajmo, kako Vopiscus (in Aureliano) drongare popisuje: „Scire dux debet, contra quos drungos, hoc est: globos hostium, quos equites oporteat poni“, in Vegetius pravi: a vagantibus globis, quos drungos vocant.¹⁾ Vegetius je cvel okoli 300 po Krist. Historično pa je gotovo, da se je leta 253. po Kristusu cesar Volusianus bojeval z Veneti, tako je že takrat znala ta beseda priti do Rimljanov.

Tudi o tem nihče ne dvomi, da je v družbi Gotinov tudi dosti Slovanov se bojevalo proti Rimljanom, in tako je utegnila beseda iz slovanščine priti v gotinščino.

Ako so *φαλαγξ* in *dundar* dalje *cuneus* dobili ime po: valci, zagvozdi, klinu, drogu, tako tudi *drongar* ne znači druga nego: *φαλαγγιτης* po priliki *drôga* razrejen, razvrsten junak.

V staroslov. se *drong* (дрѡгъ) rabi za: *δοκς*, Bal-ken, tignum, roženica, greda, novoslov. *drôg*, in Belostenec drug naravnost tolmači: *phalangae*.*) Že sufiks *ar*, *drongar* kaže slovensko lice. *Dundar* in *drongar* sta toraj izvirno slovanska, in od Slovanov so si izposodili besedi Nemci, Latini in Grki. Ker iz poména: *drôg*, zagvozda, klin itd. so se izobrazili pomeni: *acies*, ostrina poredjene vojske, keilförmige Schlachtordnung, pri Indih (*danda*), Latinih (*cuneus*), Slovanih (*dundar*, *drong*, *drôg*), Macedoncih (*φαλαγξ*) *στολή*, *στόλος*, *militaris expeditio*, *Kriegszug*, po priliki razrejene vojske nastalo, in sicer tudi po *drôgu*, zagvozdi, gršk. *στόλος*, *Stiel*, *Stengel* (primeri sanskrit. *danda* v pomenu: *caulis plantae*), zato so tudi Bizantinci, postavimo, Leon (Tact.) besedo: *δρογγάριος* preložili: *ὁ μὲν μοίρας ἀρχαί, — τοῦ στόλου*.

Meni se ta razlaga dozdeva naravniša, in ker je podprta z analogičnimi poznamenovanji družih narodov, tudi resničniša, kakor po latinsko-grškem: *drungus*, *δρογγος* izpeljevati iz anglo-saks. *drunga*, kar pomenja godca (*Spielmann*), *drunge*, *conferta multitudo*, staroškand. *drûngi*, *onus*, tudi bi staroslov. ne bi imela oblike *дрѡгаръ*, *drongar*, temoč *дрѡнгаръ*, ako bi beseda bila tujka. Gotinska: *threihā*, *urgeo*, *trudo*, ima po Boppu v novokeltiških narečjih sorodnico: *teilg*, *teilgin*, toda se ne more staviti k besedam: *drong*, *droing*, *tribus*, *populus*, *homines*, *proles*, tudi bi bili mogli oblike *drungus*, *turma militaris*, *drungarius*, *qui drungo praest*, Rimljani ali Grki dobiti po Anglosaksoncih, ker le to germansko narečje pozna obliko: *drunga*, *conferta multitudo*, ali meni ni znano, da bi bil cesar Avrelian imel vojno s saksonskimi Germani, temoč le z Gotini in Markomani. Latinska oblika *drungarius*, *praefectus drungi*, kaže, kakor sem že rekel na slovansko: *drongar*, *drôgar*, primeri: *volar*, *kozar*, *qui bobus*, *capris praest*.

Sicer pa utegnejo besede: *drang*, *dringen*, *drängen*, *ge-dränge*, *threihan* v pomenih: *trudere*, *rivati*, *porivati*, *urgere*, *siliti*, *prতিরavati*, pre-

¹⁾ Vegetius, III. cap. 16. III. cap. 19.

*) Vuk ima: „druga, fem. drvo kao veliko vreteno, što žene konce prepredaju na njega i pletivo pred. Vreteno se obrne dolje, kad se prede, a druga se obrne uprieko od sebe“. Toda tudi pri Srbih tiči pomen: vrtenja, valjanja, kroženja — *globorum*, v besedi: *druga*.

mere, tiskati, gnjesti, in *drong*, *drôg*, *drûg* biti praserodne in novoslov. *dreg-nem*, *trudo*, bi iskalo staroslov. *drag*, *dreng*, in iz te bi se pravilno izobrazilo: *drong*,*) *drôg*, *drug*, tako da v teh besedah tiči prvotni pomen *dreganja*, *τοῦ* *trudere*, *impellere*, prav naravno poznamenovanje za klin, zagvozdo, ošček.

Ka ali da, pa še kaj družega.

V novejšem času so se jeli, posebno nekteri mlajši pisatelji, v pismenem jeziku poprijemati novotarij, katerih menda še niso prav do dobrega prevdabili. In da se teh novotarij mnogi res držijo neprevdano, kaže to, da so njihovi spisi polni slovniških pogrškov, a — brez novotarije pa niso!

Taka se nam godí, na priliko, z besedico *ka* namesti *da*. Na priliko „Dr. N. je dokazal, *ka* je treba, *ka* imamo več zastopnikov“.

Na jezikoslovno rešeto djan ta *ka* ni družega kot naš pismeni kar (latinski *quod*). Vzhodni štajarski in tudi hrvaški Slovenci so relativni *r* sploh odbrusili, zato govoré *kaj* ali samo *ka* namesti *kar*, in res je, da je pri njih ta *kaj* ali *ka* tudi v navadi tam, kjer zahodni Slovenci in sploh vsi južni Slovani imajo *da*.

Ali ko bi mi hoteli to njihovo navado sprejeti v naš pismeni jezik, morali bi po njihovih pravilih pisati *kar*. Potlej bi se pa gori povedani primer glasil: „Dr. N. je dokazal, *kar* je treba, *kar* imamo več zastopnikov“.

Ali nam bo tako všeč? Če pa ne, in če se smemo jezikovim pravilom brez vse skrbi izneveriti, potem odvrzimo relativni *r* tudi drugod in pišimo na pr.: „vrni mi, *ka* ali *kaj* sem ti posodil“.

Naj omenimo pri tej priliki še druge novote, ki je tudi zelo dvomne vrednosti, ta je končnica *ij* namesti *i* v drugem padežu ženske množine, na priliko: debelih kostij, velikih živalij namesto *deb. kosti*, *vel. živali*. Res, da se po tej poti naredí razloček med ednino in množino. Al kolikor se po eni strani popravi, toliko se po drugi pokazi. Če namreč beremo: *gostij*, *ladij* itd. Zdaj po novem ne vemo: ali je to od *gostija-e* ali od *gost-i* itd. „Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charybdim“. Ali nam ne bo tedaj bolj kazalo pri starem ostati in se bolj ogibati tistih afektiranih *ij*, ker je ravno tako dobro, če ne bolje?

In čemu oddaljevati se s takim *ka* itd. od pisave naših južnih bratov, le zato, da se piše, kar se v kakem slovenskem kotiču govori, čeravno si jasnost govora s tem v nobenem oziru nič ne pridobi.

Mi Slovenci smo včasih res čudni patroni: enkrat hočemo ves naš jezik slovenski potopiti v hrvaški, — drugikrat pa gojimo tak slovensk partikularizem, da silimo besede v občno pisanje, ki so znane le v kakem slovenskem kotiču.

Mnogovrstne novice.

* Za pijanostjo je v severni Ameriki, kakor dr. Everatova statistika kaže, v 8 letih čez 300.000 ljudi umrlo, vsako leto pa jih na Nemškem umrje 40.000, na Rusovskem 15.000, v Belgiji 4000, v Španiji 2500 do 3000, na Laškem 1800, na Francoskem 1500. Po takem so tedaj Nemci največi pijanci!

* Rusovska razstava v Moskvi, ki bode obsegala vse, kar mornarstvo potrebuje, se bode maja meseca

*) Primeri: *lonk*, iz korenike: *lenk*, *inflecti*, *curvari*.
Pis.